

Türkiye'deki Devletin Sosyal Regülasyon Uygulamaları: Alkol Yasağı ve Meni Müskirat Kanunu*

Doç.Dr.,İsmail AKBAL

**Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi
Bölümü**

Demokrasi Platformu ♦ Yıl:9 – Sayı: 34 ♦ 2013/II, S.1-26

Giriş

Günümüz siyasal rejimlerinin birçoğunun ismi liberal demokrasi olmasına rağmen devlet müdahalesine sempatiyle bakmaktadırlar. Bu rejimler, sanayi kapitalizminin yarattığı adaletsizlikler sonucu bireyin kişisel gelişimi ve başarılı olması için siyasal iktidarın kayıtsız kalmaması gerektiğinin altını çizerek “pozitif özgürlük” anlayışından yana tavır koymuşlardır (Heywood, 2010: 75). Pozitif özgürlük anlayışına göre devlet bireyi koruyarak özgürlüğünü gerçekleştirebilir. Bu da bireyin özgürlük alanını kısıtlayan sosyal kötülüklerin yok edilmesiyle, devletin bunları yok etmesiyle mümkün olacaktır. Modern liberalizm olarak adlandırdığımız bu anlayışa göre devlet “beş dev” ile mücadele etmeli ve bunun için sosyal hayata müdahale etmelidir. Bunlar: Hastalık, fakirlik, bakımsızlık, işsizlik ve cehalettir.

Savaşılması gereken ve “beş dev” olarak saydığımız kötülükleri yok etmek için devletler anayasalarına sosyal devlet ilkelerini koymuşlardır. Böylece devletler siyasal iktidarlara, toplumun sağlığı ve geleceği için bazı sosyal regülasyonlar yapma yetkisi tanınmış oluyordu. Sosyal regülasyonlar,

* Bu çalışma 24 Şubat 2012 tarihinde Trabzon'da gerçekleştirilen “I. Dünya Savaşından Lozan'a Trabzon” Uluslararası Sempozyumunda sunulan “Büyük Millet Meclisi'nde Kadük Kalan Bir Kanun: Men'i Müskirat Kanunu” isimli bildirinin genişletilmiş ve yeniden düzenlenmiş halidir.

2 | İsmail Akbal

geniş anlamda toplumun haklarını koruyan ve refahını artırmaya çalışan düzenlemelerdir. Sosyal regülasyonlar daha çok sağlık, çevre, güvenlik, sosyal uyum, çalışma şartları, tüketici hakları gibi alanlarda yapılmaktadır.

Siyasal rejim tercihi konusunda Batı'yı takip eden Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda da toplumun genel sağlığının korunması ve kötü alışkanlıklarından uzaklaştırılması amacıyla devlet siyasetine bazı sosyal regülasyonlar yapma yetkisi tanınmıştır. Anayasa'nın 58. maddesinde bu husus "Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır" ifadesiyle yer almıştır.

Anayasanın bu maddesine dayanarak Türk hükümetleri, 4250 sayılı İsperto ve İspirtolu İçkiler İnhisarı Kanununu, bu kanunda 2001 yılında yapılan değişiklikle çıkarılan 4619 sayılı kanunu, 2003 yılında 4733 sayılı kanunu ve 2008 yılında 4733 sayılı kanunda yapılan yapılan değişiklik neticesinde 5752 sayılı kanunu çıkartmışlar ve toplumun sağlığını korumak için alkol kullanımını kısıtlamaya gitmişlerdir. Son olarak da kişisel hak ve özgürlükleri kısıtlamadan, tütün mamulleri ve alkollü içki piyasalarında kamu sağlığının ve tüketici haklarının korunması ile rekabetin tesisi hususları gözetilerek, söz konusu ürünlerin tanıtımı, satışı, sunumu ve nihai tüketicilere güvenli bir şekilde ulaşması hususlarının düzenlenmesi için "Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkilerin Satışına ve Sunumuna İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" çıkartılmıştır. Bu düzenlemelerin büyük bir çoğunluğu AKP hükümeti zamanında yapılmıştır.

Halkın neredeyse yarısının oylarını alan Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı ile birlikte Türk kamuoyunda Alkol ve din, bunun yanında toplumsal baskı en çok tartışılan konular arasına girmiştir. AKP'nin bu son alkol yasağı ile birlikte Türkiye'deki laik rejimi değiştirip bir din temelli rejime yöneleceği iddiaları iyice artmıştır. Ayrıca AKP zamanında alkol konusunda yapılan düzenlemelerin birey özgürlüğünü kısıtladığı iddiaları da yoğun bir şekilde dillendirilmiştir. Bu tür özgürlükler kısıtlandığı, gelenekle, genel ahlakla, dini öğreti ve yasaklarla bağlantılı sayılarak hukuken zararlı gösterildiği takdirde din temelli bir siyaset rejime doğru eğilimin doğacağı ve bireyin din kurallarını kabullenmeye zorlanmasının kaçınılmaz olacağı iddia edilmektedir. Cumhuriyeti kuran kadroların modernizm ile alkollü bağdaştırdıklarını ve modern-seküler bir etik öğretisini benimsediklerini de hesaba kattığımızda bu iddiaların pek de dayanaksız olmadığı görülebilir. Ancak, Türkiye gibi dini öğreti ve normların baskın olduğu, yapılan bütün mücadelelere rağmen bu durumun değişmediği ülkelerde, toplumsal yapı-

larda hükümetlerin sosyal regülasyon tercihlerinin temelinde toplum sağlığı değil daha çok dini endişeler ve dinin müdahale alanını kamusal alana çekme gayreti olduğu da bir gerçektir. Bu durum eskiden de böyleydi AKP zamanında da böyledir.

AKP'yi bu tür iddiaların ortasına atan alkol yasasının tarihi oldukça eskidir. Osmanlı Devleti dönemini bir kenara bırakırsak bu yasağın TBMM'nin açıldığı ilk günlerdeki önemli bir tartışma konusu olduğunu ve yasalaştığını görürüz. Birinci Meclis'in liberal-muhafazakar mebuslarından Ali Şükrü Bey, daha Meclisin açılışının beşinci günü olan 28 Nisan 1920'de yalnızca alkollü içkileri değil sarhoşluk veren her türlü maddeyi yasaklayan bir kanun teklif etmiş ve uzun tartışmaların ardından bu teklif 22 sayılı kanun olarak yasalaşmıştı. "Men'i Müskirat Kanunu" olarak adlandırılan yasa, 1926 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Aslında o dönemde alkol konusundaki sosyal regülasyon uygulamaları dünya çapında yaygın bir eğilim olarak devam ediyordu. Bunlardan en ilginç ve dramatik sonuç doğuran uygulamaları Amerika Birleşik Devletleri'nde olmuştu. Amerikalılar 1918 yılının ortalarında federe devlet yasama meclislerinden çıkardıkları yasalarla alkollü içkilerin satışını yasaklamışlar ve bu yasağı 1919 yılında federal düzeyde bir Anayasa maddesi haline getirmişlerdi.¹ Amerika'nın haricinde 1917-1925 yılları arasında Sovyet Rusya, 1915-1927 yılları arasında İzlanda, 1916-1927 Norveç, 1919 yılında Macaristan, 1919-1932 yılları arasında Finlandiya alkol yasağı uygulayan ülkelerdir.²

Birinci Meclis'te yasalaşması başlı başına bir siyasal olay olan ve siyasal tarihin incelemesine ihtiyaç duyan Meni Müskirat Kanunu, Türk siyasal yaşamının birçok sürecini etkilemiştir. Devletin sosyal regülasyonlarından ibaret basit bir yasa gibi görünse de meclisteki siyasal iktidar-muhalefet bloklaşmasını keskinleştiren, siyasal tavır belirginleştiren bir etki yaratmıştır. Oldukça sıradan gibi görünen bu kanun teklifi karşısında siyasal konumlanmaların, Birinci ve İkinci Grup olarak tanımladığımız temel gruplaşmanın öncülü olmuştur. Yasanın lehinde olanlar muhafazakar, liberal değerler taşıyan İkinci Grup üyeleri olmuştur. Bu grup, daha çok medrese eğitimi almış, eşraf, tüccar ve serbest meslek grubundan oluşmaktadır. Karşı çıkanlar ise Mustafa Kemal Paşa'nın etrafında toplanmış, siyasal iktidardaki yerlerini almış merkezîyetçi ve batılılaşma taraftarı olan Birinci Grup üyeleridir.

¹ Tun cer Karamustafaoğlu, "Bir Anayasa Yasağının Hikayesi", A.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl 1978, C:35, S:1-4, s.119.

² [http://noliqour.us/liqour/alcohol prohibition history.html](http://noliqour.us/liqour/alcohol%20prohibition%20history.html)(10.02.2012).

4 | İsmail Akbal

Alkol ve uyuşturucu maddelerin toplum sağlığı üzerine etkileri ve devletin bu konudaki sosyal regülasyonları üzerine literatürde birçok çalışma mevcuttur. Ancak, bu tür sosyal regülasyonların başlangıcı sayılan Men'i Müskirat Kanunu üzerine bugüne kadar akademik anlamda çok az çalışma yapılmıştır. Bunlar arasında, akademik anlamda dikkat çeken tek çalışma kanunla aynı ismi taşıyan Onur Karahanoğulları'nın çalışmasıdır. Bu çalışma teklifin kanunlaşma sürecini meclis tutanakları üzerinden anlatan kısa bir tarih çalışmasıdır. Zaten yazar bunun bir siyasal tarih çalışması olmadığını itiraf etmektedir. Bu yüzden yasalaşma süreci ve sonrası üzerinde pek fazla sosyo-ekonomik ve siyasal analizler uygulamamıştır.

Men'i Müskirat Kanunu'nun teklif edildiği ve yasalaştığı dönemin siyasal, sosyal, ekonomik, tarihsel, etnik ve dinsel olguları bilimsel bir analize tabi tutulduğu takdirde günümüzdeki birçok siyasal olayın çözülmesine ışık tutulmasına olanak sağlayacaktır. Bu çalışma bu amaçla hazırlanmış bir siyasal tarih çalışmasıdır. Çalışmada, Yasa koyucuyu hangi güçler etkilemiştir? Yasayı önerenler siyasal yelpazenin hangi tarafında yer almaktadırlar? Zamanın siyasal koşulları nelerdir? Yasa koyucular hangi tarihsel deneyimlerin etkisi altındadır? Yasanın uygulanamamasının nedenleri ve koşulları nelerdir? Yasanın günümüze etkileri nelerdir? gibi sorular cevaplanmaya çalışılacaktır.

1. Sarhoşluk Veren Maddeleri Yasaklayan Takririn Kanunlaşma Süreci

1920 yılında çıkartılan ve Alkol Yasağı Kanunu olarak da bilinen Men'i Müskirat Kanunu Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey'in dönemin siyasal iktidarı karşısındaki bireysel zaferidir. 1926 yılına kadar yürürlükte kalan yasa, Ali Şükrü Bey'in siyasal ideolojisinin ve dünya görüşünün yanında, belirli bir tarihsel birikimin sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

1. Ali Şükrü Bey'i Men'i Müskirat Takririni Vermeye Götüren Etmenler

1.1. Ali Şükrü Bey'in Dindar ve Muhafazakar Dünya Görüşü

Trabzonlu bir ailenin ilk çocuğu olarak 1884 yılında İstanbul'da dünyaya gelen Ali Şükrü Bey, ilköğrenimini tamamlayınca (1313/1897) babası tarafından, Heybeliada Bahriye Mektebi'ne yazdırılmıştır. Bahriye Mektebi'ni bitirdikten sonra, ailesi tarafından 1903 yılında denizcilik eğitimi için İngiltere'ye gönderilmiş ve 26 Şubat 1904 tarihinde ise Mekteb-i Fünûn-u Bahriye'nin güverte bölümünden Bahriye Erkân-ı Harbiye Mülâzımı (Bahriye Kurmay Teğmeni) olarak mezun olmuştur.³ Heybetnüma Okul Gemisi'nde

³ Fahri Çoker, *Deniz Harp Okullarımız 1773*, TTK Yay, Ankara, 1994, s.11-62.

güverte mühendisliği eğitiminden sonra çeşitli gemilerde ve gambotlarda görev yapmıştır. Rütbesi, 29 Ekim 1905 tarihinde, kurmay üsteğmenliğe yükseltilen Ali Şükrü Bey, 3 Eylül 1907'de Mesudiye Zırhlısı seyir subay yardımcılığına atanmıştır. Daha sonra da Bahriye Erkân-ı Harb Reisliğinde görevlendirilmiştir. 27 Nisan 1911'de Yüzbaşı olan Ali Şükrü Bey, bir süre İngiltere'de kalmış ve burada Liverpool'da İngiliz Deniz Hukuku Profesörü Zibel'den ders almıştır. Bu arada *Liverpool Times*'ta yazdığı makaleler ile İtalyanların Trablusgarp'ı işgalini protesto etmiştir.⁴ Türkiye'ye dönüşünde Deniz Müzesi'nde çalışmaya başlamış ve burada görevli iken askerlikten istifa etmiş; fakat Balkan Savaşı sebebiyle istifası kabul edilmemiştir. Balkan Savaşı sona erdikten sonra, 13 Haziran 1914 tarihinde istifası kabul edilmiş ve fiili askerlik görevinden ayrılmıştır.⁵ Mondros Mütarekesi'nden sonra ülkenin kurtuluşu için yürütülen çalışmalar içerisinde kurulan 'Milli Kongre'ye katılmış, daha sonra da Karakol Cemiyeti içerisinde yer almıştır.⁶ Son Osmanlı Mebusan Meclisi'ne Trabzon mebusu olarak katılmış olan Ali Şükrü Bey, İstanbul'un işgali üzerine Ankara'ya geçerek BMM'nin açılışında hazır bulunmuştur.

Ali Şükrü Bey İkinci Grubun üye profiline uygun olarak muhafazakar bir ideolojiye ve dindar bir yapıya sahipti. Muhafazakar yönünden kaynaklansa gerek, ani sosyal değişimlere karşı çıkmakta ve devletin topluma yönelik müdahaleci olmasını savunmakta idi. Üstelik din kurallarının istisnasız uygulanmasını istiyordu. Ona göre İslam dininin emirleri kayıtsız şartsız yerine getirilmeli ve yasaklarından kaçınılmalı idi. İslam dininin yasaklarını ifade etmek için kullanılan "haram" kavramına kayıtsız şartsız uyulmalı idi. Haram ve her türlü kötülüğün nedeni olan içkinin yasaklanması gerekiyordu.⁷

Dindar bir yapıya sahip olan Ali Şükrü Bey, "taassup derecesinde muhafazakar" bir yapıya sahipti.⁸ Dönemin Adana mebusu Damar Arıkoğlu Ali Şükrü Bey'in taassupluk derecesine varan dindar yönüne anularında değinmektedir:

"Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey'in taassubu hocalardan geri değildi. Öyle ki, kadının serbestisi şöyle dursun, yüzlerinin açılmasına dahi tahammülü yoktu. 'Biz kadınlarımızın yüzlerini açtırmayacağız, buna asla

⁴ Kadir Mısıroğlu, *Ali Şükrü Bey*, Sebil Yay, İstanbul, 1978, s.19.

⁵ *Vakit*, 31 Mart 1923.

⁶ *İstikbal*, 31 Mart 1923.

⁷ Çoker, a.g.e, s.127.

⁸ Ahmet Kekeç, *Ali Şükrü Bey Cinayeti*, İşaret Yay, İstanbul, 1994, s.91.

6 | İsmail Akbal

*müsaade etmeyeceğiz!...' derdi. Kendisini dinleyen hocalar da hep birlikte fikrini tasvip etmişlerdi. Bu vaziyetin bizzat şahidiyim ve tesadüfi olarak vakıf oldum."*⁹

Falih Rıfka Atay da Ali Şükrü Bey'in Meclisteki muhafazakarlar arasında en fazla taassup sahibi olduğunu söyleyerek Mecliste "Kadınlarımızdan ne ister bunlar? yüzlerini açtırmayacağız!" diye yüksek sesle bağırıldığını anlatarak Damar Arıkoğlu'nun anularına şahitlik etmektedir.¹⁰

Ali Şükrü Beyin taassup derecesine varan dindarlığına vurgu yapanlardan birisi de Rıza Nur'dur:

*"Ali Şükrü orta boylu, güzel yüzlü, gözlüklü namuslu bir adam. Hayatı muntazam. Vaktinde yatıyor, vaktinde uyanıyor. Asla rakı içmiyor. Rakının şiddetle aleyhinde. Hatta sigara ve kahve de içmiyor. Bahriye zabiti imiş ve İngiltere'de bulunmuş; fakat pek fazla taassup halinde dindarlığı var. Çok asabi bir adam".*¹¹

Rıza Nur, Ali Şükrü Bey'in dindarlık yönünü biraz daha ileri götürüp onun Mehmet Akif Bey'le birlikte dini bir parti kurmakla itham etmektedir.¹² Ali Şükrü Bey'in bu yönü Meclisin muhafazakar milletvekillerini de etkilemektedir. Velidedeoğlu onun için "Kadınların cemiyet içinde vazife almalarını kabul etmez ve diğer hocalarla birlikte Meclis'in muhafazakar mebuslarını etkileyen bir kişilik sergilerdi" demektedir.¹³ Ali Şükrü'nün bu yönü yalnızca etkileşimle kalmamakta; aynı zamanda kendisi gibi düşünen mutaassıp kişiliklerle işbirliği yapmakta ve onların bildirilerini, dergilerini matbaasında yayınlamaktadır. Bunlar arasında mebusların namaz kılmalarının gerekliliği ve bu konuda baskı yapılması konusunu işleyen ve Said Nursi'nin yazdığı *Hubbab* isimli kitapçığı¹⁴ ve Afyon Mebusu İsmail Şükrü Bey'in (Çelikalay) hükümetin Halifeye değil de Halifenin hükümete emir vermesi gerektiği iddiasında bulunan *Hilafet-i İslamiye ve Türkiye Büyük Millet Meclisi* isimli tebliğini sayabiliriz¹⁵.

⁹ Damar Arıkoğlu, *Hatıralarım*, İstanbul, 1961, s.271-272.

¹⁰ Falih Rıfka Atay, *Çankaya*, İstanbul, 1998. s.259.

¹¹ Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım*, İşaret Yay, İstanbul, C:1, 1992, s.560.

¹² Rıza Nur, a.g.e, C:3, 1992, s.73.

¹³ Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, *İlk Meclis-Millî Mücadele'de Anadolu*, Sel Yay, İstanbul, 1990, s.145.

¹⁴ Mısıroğlu, a.g.e, s.32-33.

¹⁵ İsmail Şükrü Çelikalay, *Hilafet-i İslamiye ve Türkiye Büyük Millet Meclisi*, Bedir Yay, İstanbul, 1993.

1.2. Toplumda Alkole Olan Düşkünlük

Ali Şükrü Bey'i bu takriri vermeye iten bir başka neden de toplumdaki, özellikle de Anadolu insanındaki, alkol düşkünlüğüdür. Bu düşkünlük öyle bir hal almıştır ki, gazete sayfalarını meyhane ve alkollü içki reklamları süslemektedir.¹⁶ Kanun tasarısının Mecliste görüşüldüğü 13 Eylül 1920 tarihinde Ali Şükrü Bey, alkolün toplumda nasıl yaygınlaştığını kendi seçim bölgesini örnek göstererek anlatmaktadır:

"Trabzon'un Büyükliman nahiyesinden çıktığım zaman orada zannedirim ki, azami iki-üç kişi içiyordu, bunlar da aleni değil, efendiler bu gün sizi temin ederim ki, ve yeminle teyit ederim ki, bu gün yedi yaşından itibaren içiyorlar. Her fındık ağacının dibi bir meyhanedir".¹⁷

Ali Şükrü Bey bu durumdan oldukça rahatsızdır. İstanbul'daki son Mebusan Meclisi'nden kaçarken Anadolu yolculuğunda yollarda gördüğü manzara da hiç hoşuna gitmemiştir. Dönemin canlı şahitlerinden Mehmet Akif'in bir hatırası bu durumu şöyle anlatmaktadır:

"İstanbul heyeti bir köye gelmişler. O gece orada kalmışlar. Mehmet Akif Ali Şükrü'ye tembihatta bulunmuş:

- Bak Ali Şükrü Bey, burası Anadolu'dur. Herifler mutaassıp, içki miçki istemeye kalkışma...

- Ali Şükrü gülerek "içki ile zaten başım hoş değil"

Biraz zaman geçtikten sonra Ali Şükrü Akif'i dışarı çağırmış. Ali Şükrü öteki odadaki köylülerin sohbetini Akife göstermiş. Akif pencereden eğilip bir bakmış ki köylüler çakıştırıyor, içlerinde bir de sakallı var. Hiçbir şey söyleyememiş. Adeta dili tutulmuştu".¹⁸

1.3. Milli Mücadele Kadrolarının Alkole Düşkünlüğü

Bir başka neden Milli Mücadele hareketinin içinde aktif rol alan kadroların alkol düşkünlüğü idi. Bu kadroların alkol düşkünlüğü Ali Şükrü Bey'in dindar ve muhafazakar yanını oldukça rahatsız ediyordu. Kutsal davanın alkol ile birlikte yürümesi ona göre tutarsız bir durumdu. Milli Mücadele

¹⁶Ayrıntılı bilgi için bkz: Mehmet İvrendi, İsmail Akbal ve Murat Carutez, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Yıllarında Gazete Reklamları ve Uygulamaları", SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:13, Konya, 2005, s. 237-258.

¹⁷TBMM, ZC, 13.9.1336, s.121.

¹⁸Hayrettin Karan, "Milli Mücadelede Sebilürreşad", Sebilürreşad, Şubat 1957, C:X, S:238, s.201.

kadrolarının alkol düşkünlüğüne ve Ali Şükrü'nün bu konudaki rahatsızlığına Rıza Nur hatıralarında değinmektedir:

"Bizim odada yirmi beş kişi yatıyoruz. Ali Şükrü, Yunus Nadi, İzmit Mebusu Süreyya, Yusuf Kemal, Tunalı Hilmi... Geceleri Yunus Nadi ve Süreyya içiyorlar ve bir düziye kumar oynuyorlar. Bazen Asetin Bekir Sami de geliyor, bazen Yusuf Kemal de karışıyor. Tunalı Hilmi esasen sarhoş geliyor, koltuğunda bir şişe. Sabaha kadar içiyor. Uyuduğu yok. Gece rakısı bitiyor, 'rakın var mı?' diye şunu bunu uyandırıyor.

Bir gece yarısında bir kıyamettir koptu. Dayak patırtısından yataktan sıçradım. Ne göreyim! Ali Şükrü Hilmi'yi (Tunalı Hilmi) almış eline eşek sudan gelinceye kadar dövüyor. Hilmi, öyle sarhoş ki, mukavemet değil belki hissi rakıdan iptal olmuş, yediği dayakları bile duymuyor. Acidım araya girip kurtardım".¹⁹

2. Teklifin Sunulması

28 Nisan 1920 tarihinde Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey, sarhoşluk veren maddelerin yasaklanmasına ilişkin kanun teklifini Meclis başkanlığına sundu. Bu kanun teklifi daha Birinci Meclisin beşinci çalışma gününde sunulan dördüncü kanun teklifidir. Meclis Başkanlığı tarafından uygun görülen kanun teklifi aynı gün mecliste okundu. Kanunlaşması yaklaşık beş ay sürecek olan (28 Nisan 1920-14 Eylül 1920) kanun teklifi altı maddelik kısa bir metindir. Vurgu alkole karşı dini zorunluluktan ziyade yarattığı toplumsal zararlar üzerinedir. Amerika'daki içki yasağı da bu yüzden dayanak olarak verilmiştir:

"Dini mübînimizce tahrir edilmiş olan iştretin halkımız arasında tamammümü istimâline tevellüd eden fenalıklar, felaketler, tâdad edilemeyecek derecede çok mühlük ve muhriktir. Sâlik buldukları din menetmediği halde milletini bu beliye-i uzmadan bir kanunu mahsus kurtarmış olan Cemâhir-i Müttehîde-i Amerika Hükûmeti, cidden takdîre ve nümûne-i imtisal olmağa lâyıktır. Cehâleti amikası hasebiyle içki hususunda had ve hudud bilmeyen, binâenaleyh, herdem hânümansuz felâketlere dûçâr olan memleketimiz halkını bu müdhiş belâdan kurtarmak için âtideki mevaddın kanun şeklinde kabulünü teklif eylerim".²⁰

Gerekçeleri bu şekilde ifade edilen tahrir, her çeşit içkinin imalatının, ithalinin, satışının ve kullanılmasının yasaklanmasını, uymayanlara 50 Liradan

¹⁹ Rıza Nur, a.g.e, C:3, s.560.

²⁰ TBMM, ZC, 28.4.1336, s.114

250 Liraya kadar para cezası verilmesinin yanında haddi şerî cezası (kamçılama ya da değnek cezası) ile bir yıla kadar hapis cezası verilmesini öneriyordu. Takrir kürsüden okunmuş hatta bazı cezalandırıcı maddeler coşkulu bir şekilde alkışlanmıştır. Meclisten gelen destekle cesaretle Ali Şükrü Bey, cezaların yetersiz olduğunu, daha ağır hükümler konması gerektiğini, hatta bu konuda idam cezasına bile taraftar olduğunu ifade etmiştir.

"...Bendeniz şiddetle bunun daha fazla bir ceza ile tecziyesi taraftarıyım... Pek çoklarının şهادetiyle biliyorum ki, Ramazan-ı Şerif'te cami şadırvanında gençler oturuyor, içiyor, kız oynatıyor. Rica ederim, hiçbir Hıristiyan bunu memleketinde yapamaz. Memleket yıkılıyor. Onun için ne kadar şedit ceza mümkün ise, hatta idam lazım ise yapalım".²¹

3. Takririn Gerekçeleri ve Gerekçelerin Haklılığı

Takrirden de anlaşılacağı gibi Ali Şükrü Bey yasağı dört gerekçeye dayandırıyordu: Dini gerekçe, toplumsal yıkıntı, Amerika örneği bağlamında dünyadaki çağdaş gelişmeler ve dolaylı olarak ifade edilen milli ekonomi yaratma girişimidir. Peki bu gerekçeler ne derece haklı gerekçelerdi?

3.1. Dini Gerekçe

Her ne kadar farklı ve geniş bir yelpazeye sahip olsa da, muhafazakar ve İslamcı düşüncenin hâkim olduğu, ileride İkinci Grup olarak örgütlenecek olan mebuslar topluluğunun önde gelen ismi Ali Şükrü Bey idi²². Ali Şükrü Bey, dindar bir yapıya sahip olduğu için, din kurallarının istisnasız uygulanmasından yana idi. Ona göre İslam dininin haram kıldığı ve her türlü kötülüğün nedeni olan içkinin yasaklanması gereklidir. Müslüman olan herkes müskirattan (sarhoşluk veren şeyler) uzak durmalı ve müskirata karşı olmalıdır; kanuna muhalefet eden Maliye Vekili bile takriri desteklemelidir:

"Efendim, müskirat meselesinin aleyhinde bulunuyor. Hatta Maliye Vekili Beyefendi bile bunun fenalığında bizimle müttehittir. İslam oldukları, insan oldukları için bunun menine taraftardır".²³

Ali Şükrü Bey, takririn dini gerekçesini İslam dininin temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'e dayandırmaktadır. Kur'an-ı Kerim, Mâide Suresi'nde açıkça alkollü içkileri yasaklamıştır:

²¹ TBMM, ZC, 13.5.1336, s.297-298.

²² İhsan Güneş, *Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı*, TİŞ Yay, Ankara, 1997, s.181-183.

²³ TBMM, ZC, 13.9.1336, s.105.

*“Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar, fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir. Bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz”.*²⁴

Maide Suresi’nde geçen “uzak durun” ifadesi alkollü içecekleri açıkça yasaklayan kesin delillerdir. Ayrıca içkiyi yasaklayan birçok hadis de vardır. “Her sarhoş edici şey hamr, her hamr da haramdır” hadisindeki hamr kelimesi alkollü içkilere, haram da yasağa işaret etmektedir.²⁵ İslam dini koyduğu yasakları haram olarak nitelendirmiş, ancak müeyyideye gelince birkaç haram konusu dışında maddi ceza öngörmemiş, haram unsurunu kişilerin vicdanına bırakarak ceza hukuku alanı dışında bırakmıştır. Fakat içki konusunda Peygamber ve dört halife döneminde ceza esasları tespit edilmiştir. Bu cezalar 40 değnek ile 80 değnek arasında değişmektedir. Bunun nedeni o dönemde Araplar arasında alkolün çok yaygın, toplum sağlığına zarar verici ölçüde olması ve yasağa direnç göstermeleridir.²⁶

Haddi Şerî cezasına gelince, İslam Hukuku’nda cezalar, kanun koyucu tarafından belirlenmiş “Hadd” ve belirlenmemiş “ta’zir” dir. Hadd cezası, kanun koyucunun takdir edeceği değnek ya da kamçı vurma cezası, el/ayak kesme ve idam cezalarından ibarettir. Ta’zir cezaları ise belirli suçlara göre daha önceden tayin edilmiş, cezalardan birini suçlunun seçimine bırakmış hadd’den daha hafif olan cezalardır²⁷.

Bu bağlamda baktığımızda Ali Şükrü Bey’in dini gerekçeleri yerindedir. Ancak bu dini gerekçeleri kanun teklifinde sıraladığı cezalandırıcı maddelere eklediği haddî şerî hükümlerle desteklemesi taassubun ya da geniş anlamıyla dini tutuculuğun içki yasağının lehindeki temel güdüleyici olduğunu göstermektedir. Şerî hükmün cezalandırıcı maddeler arasında olmasının Meclisteki mutaassıp mebusların desteğinin alınmasında önemli etkisi olmuştur. Kanun teklifinin üçüncü maddesindeki “İçki içtiği görülenler “haddi şerî ile edebe getirilir” ibaresi Meclisten büyük alkış almıştır.²⁸ Ali Şükrü Bey’in içki yasağının dayanağını dini gerekçelere dayandırması ve şerî cezayı da buna katması ile birlikte teklif Meclis’te geniş bir çevre tarafından sahiplenilmiştir. Bu durumun İslam şeriatını hayata geçirmek isteğini gösterdiği açık ortadadır.

²⁴ Kur’an-ı Kerim, Maide Suresi, 90.

²⁵ Mustafa Yıldırım, “İslam Hukukunda İçki İçme Suçu ve Cezası”, DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, S:XIII-XIV, İzmir 2001, s.32.

²⁶ Yıldırım, a.g.m, s.34.

²⁷ Yıldırım, a.g.m., s.41-43.

²⁸ TBMM, ZC, 28.4.1336, s.114.

3.2. Toplumsal Yıkım Gerekçesi

Takririn gerekçeleri arasında dinsel olandan sonra “içkinin neden olduğu toplumsal yıkımın önlenmesi” gerekçesi yer almaktadır. Vurgu dinsel gereklilikten ziyade içkinin yarattığı toplumsal yıkımın önünü almak üzerinedir. Biraz sadeleştirilmiş haliyle kanun teklifinin gerekçesinde “*Koyu cehaletinden dolayı içki konusunda sınır bilmeyen, bundan dolayı her zaman yıkımlar yaşayan memleketimiz halkını bu korkutucu beladan kurtarmak gerekir*” ifadesiyle Ali Şükrü Bey içkinin toplumda yarattığı yıkıma dikkat çekmiştir.²⁹

Ali Şükrü Bey, muhafazakar yapısının bir yönü olarak toplum ve toplumun çekirdeği olan aileye büyük önem vermektedir. Devletin ve milletin geleceği için ailenin korunması bütün muhafazakarlar gibi onun için de çok önemlidir. Meseleye kökten çözüm bulmak taraftardır. Önce bataklık kurulmalıdır. Bataklık ise, bütün kötülüklerin nedeni olan alkoldür:

“ Bu gün hepiniz bilirsiniz ki, hapisanede bulunan adamların kısmı âzamı, ister katil olsun, ister bir cünha ile mahkûm olsun, ister diğer bir cinayetle mahkûm olsun, ekseriyet itibarile içki yüzünden hapisaneye girmiştir. Hapishanelerdeki mahpusların mevcudunu düşünecek olursanız, atalete ve akamete mahkûm olan müstahsil kollarin adedini düşünecek olursanız, bu yüzden serveti umumiyenin duçâr olduğu zararı takdir buyursunuz... Memleketimiz için nüfusu umumiyeye indirilen darbeyi düşününüz. Efendiler, bu yüzden birçok talak yapılıyor, hanumanlar yıkılıyor. Bir arkadaşımız geçenlerde kız oynatmak meselesinin önüne geçmek istiyordu, içkinin önüne geçsin. Cinayeti taklil etmek istiyorsanız evvelâ işretin önüne geçiniz! Son söz olmak üzere şunu 'söyleyeyim ki; Benim böyle bir kanun lâyihasını takdim etmekten maksadım, sırf neslimizi bu müthiş belâdan kurtarmak içindir.”³⁰

Ali Şükrü Bey'in gerekçeleri arasında, vurgu dinsel gerekçeden daha çok içkinin yarattığı toplumsal yıkımın önünü almaktır. Ali Şükrü menî müski-ratın dayanağını halkın ruhundan, halkın kendiliğinden oluşan doğal hukukundan aldığını düşünmektedir. Bu gerekçe Meclis'te geniş bir çevre tarafından da sahiplenilmiştir. Dünyadaki çağdaş gelişmelere de baktığımızda bu gerekçenin haklılık payının olduğunu görebiliriz.

²⁹ TBMM, ZC, 28.4.1336, s.114.

³⁰ TBMM, ZC, 13.9.1336, s.120.

3.3. Amerika Örneği Bağlamında Dünyadaki Çağdaş Gelişmeler

Ali Şükrü Bey, takriri sunarken gerekçeler arasında Amerika, Avustralya ve Rusya'daki çağdaş gelişmeleri örnek göstermiştir.

"Efendiler, bu günkü vaziyette Amerika, Avustralya ve Bolşevikler içkiyi menettikleri bir sırada, zaten Kanun-i Esasi'de, dini İslâm olan Büyük Millet Meclisi, dînen tahrim edilmiş olan bu meseleyi, içtimaiyat nokta-i nazarından da tahrim ederek, sureti katiyede meneder ve bu kanunu çıkarırsa, emin olunuz, Avrupa ve Amerika, Maliye nazırının dediği gibi, bütçemize değil, pek insani olan bu muvaffakiyetimize hayretle bakar ve mevkii siyasetimiz, bilhassa âlemi İslâm'da dübalâ olur".³¹

1917 Ekim Devrimi'nden sonra Rusya'da devrimci kadrolar alkölü yasaklamaya çalışmışlar; fakat pek başarılı olamamışlardı. Rıza Nur Bolşeviklerin içki yasağını bizzat tecrübe ettiğini, içki yasağını çok sert uyguladıklarını hatta idam cezası bile verdiklerini anılarında anlattıktan sonra yasağın sonuçlarını Moskova ziyaretinde Çiçerin'e sorduğunu ve şu yanıtı aldığını aktarmaktadır:

"Çiçerin dedi ki, 'Hiç baş edilemiyor. Köylü ve halk imbik gibi şeyler uydurup yine votkalarını yapıp içiyorlar. Yasak bilakis muzır oldu. Çünkü yaptıkları votka fena cinsi oluyor. Daha ziyade zehirleniyorlar'.³²

Ali Şükrü Bey, takririn müzakereleri esnasında Rusya'daki içki yasağına değinirken Rusya'nın Amerika'ya göre karşılaştırmalı olarak daha başarılı olduğundan söz ederek ilerleyen dönemde tamamen başarılı olacaklarını iddia etmiştir:

"Rusya da menetmiştir. Fakat Rusya'nın teşkilâtı Amerika'nın teşkilâtı gibi değil.. Çünkü onlar yeni bir inkılâp geçiriyor. Yalnız şuna nazarı dik-kati celp ederim ki; Ruslar dünyada en ziyade içki kullanan bir millettir. Sonra Rusların dinleri de bunu menetmemiştir. Yani onlarda bir kaydı dini yoktur. Bu İtibarla Ruslar da bu inkilâb kahramanları müskirati yüzde yirmi menetmişlerse çok iyidir; bahtiyardırlar. Fakat bu inkilâb böyle devam ederse emin olunuz ki yüzde yüz muvaffak olacaklardır".³³

Ali Şükrü Bey'in en fazla üzerinde durduğu çağdaş örnek ise yasağın Amerika uygulamasıdır. Mecliste Amerika'daki içki yasağı için "teşebbüsat-

³¹ TBMM, ZC, 13.9.1336, s.119.

³² Rıza Nur, a.g.e, C:1, s.73-74.

³³ TBMM, ZC, 13.9.1336, s.118.

tır" iddialarına karşı kesin bir karşı çıkış yapmış ve Amerika örneğini model olarak sunmuştur:

"Teşebbüsat değil efendiler, fiiliyat. Amerika sureti katiyede bunu menetmiştir ve bu gün bizim limanlarımıza gelen Amerika gemilerine gidiniz, sudan başka hiç bir meşrubat bulamazsınız. Bulunduğu takdirde her türlü cezaya razıyım.. Yoktur; kanunen her surette menedilmiştir".³⁴

Amerika'da, 1919 yılında, Başkanın karşı çıkışlarına rağmen çıkartılan Ulusal İçki Yasağı Kanunu kongre tarafından kabul edilmiş ve Amerika Birleşik Devletleri Anayasası'nda 18. değişiklik olarak yerini almıştı. Ancak yasak, yeterince etkili olamamış; yaygın bir kamuoyu desteği alamamış ve güçlü bir şekilde uygulanamamıştı. Yasayı daha etkili uygulayabilmek için Kongreden bu değişikliğe ilaveten Volstead Yasası geçirilmişti.³⁵ Yasa, alkollü içkilerin yasal olmayan sahipliğini, üretimini, dağıtımını, tüketimini, reklam ve tanıtımını hatta işyerlerinde ve evlerde alkollü yemek tariflerini bile illegal sayıyordu. Yasağın uygulanması için de "Alkol Yasağı Kurumu" (Alcohol Prohibition Department) adında bir de birim kurulmuş ve yasak bir yıllık bir ertelemeyele 17 Ocak 1920'de yürürlüğe girmişti.³⁶

Yasağın uygulanmaya başlanmasıyla birlikte yasak karşıtı kampanyalar da başladı. Salonlarda, birahanelerde örgütlenen karşı kampanyacılar, alkol yasağının hafifletilmesini özellikle bira ve şarap tüketiminin serbest bırakılmasını istediler. Kampanyalardan sonuç alamayınca da birçok kişi yasağa uymamayı tercih etti. 1929 itibariyle yasağa karşı çıkan 500.000 tutuklama gerçekleşmişti.³⁷

Yasak insanlardaki alkol alışkanlığını durdurmadı; bilakis insanlar daha çok içmeye başladılar. Kaçak meyhaneler her yerde mantar gibi türemeye başladı. Yasağın başladığı günden itibaren 10 yıl içinde sadece New York'ta 30.000'in üzerinde kaçak meyhane vardı. Tahkikat ve tutuklama bakımından eyaletler ile federal hükümet arasında uyumsuzluklar yaşandı ve bu durum denetim zafiyeti yaşattı.³⁸ Bu denetim zafiyeti başka suçları da tetikledi. Kaçakçılık ve bunun sonucunda suç örgütleri yaygınlaştı. Bu dönemin ünlü suç örgütü liderleri Al Capone ve onun düşmanı Bugs Moran'dı. Bunlar milyonlarca dolarlık kaçak alkol satışı gerçekleştirdiler. Yalnızca kaçak-

³⁴ TBMM, ZC, 13.9.1336, s.117.

³⁵ Dwight Vick, Elizabeth Rhoades, **Drugs and Alcohol, Theory, Behavior and Policy**, Jones&Barlett Learning International, Barb News, London, 2010, s.128.

³⁶ Vick&Rhoades, a.g.e, s.128.

³⁷ Vick&Rhoades, a.g.e, s.127.

³⁸ Vick&Rhoades, a.g.e, s.129.

çalık işleri değil, hırsızlık ve cinayet de bunlar sayesinde yaygınlaştı. Sokak çeteleri, yasa dışı alkol üretimi, hırsızlık, kaçakçılık gibi illegal faaliyetler sayesinde suç imparatorlukları kuruldu.³⁹

Yine uygulama ve denetim zaafiyetinden dolayı suç örgütleri endüstriyel alkol hırsızlığı yaparak hatta büyük miktarlarda hükümet depolarından çalarak, çaldıkları ham maddelerle üretim yapmaya başladılar. Boya çözücülerden, yakıtlardan, tıbbi malzemelerden damıtma yaparak bazı kimyasal atıklardan alkol üretildi. Bu da toplu zehirlenmelere ve ölümlere yol açtı. Yasağın uygulandığı dönemde ülke çapında 10.000 kişinin yasakla ilişkili nedenlerden öldüğü tahmin edilmektedir.⁴⁰ Yasak Amerikan toplum yapısında da ciddi zararlara yol açmıştır. Özellikle taşra ve kentliler arasında değerler bağlamında anlaşmazlığa yol açmış ve etnik ayrımcı bir ortam ortaya çıkarmıştır.

1932 yılında artık yasağın yürümeyeceği anlaşılmaya başlandı. Demokrat Parti, seçim propagandasında yasağın kaldırılmasını savundu. 1933'ün ilk aylarında Kongre Volstead Yasası'nın maddelerini gevşetti ve birçok Amerikalı için yasak artan bir şekilde gözden düşmeye başladı. 1933 Şubatında, seçimi kazanan Demokratlar iktidara geldikten sonra ilk iş olarak yasağın kaldırılmasını Kongreye önerdiler. Franklin Roosevelt'in başkanlığı döneminde Kongre yasağın kaldırılmasını uygun buldu ve yasak 7 Nisan 1933'te yürürlükten kaldırıldı. 5 Aralık 1933'te de bütün eyaletlerde onaylandı.⁴¹

Ali Şükrü Bey'in un sunduğu takririn gerekçeleri arasında yer alan dünyadaki çağdaş gelişmeler, özellikle de Amerika örneği haklı gerekçelerdir ama başarılı olarak uygulanmış misaller değildir.

3.4. Milli Ekonomi Yaratma Gerekçesi

Ali Şükrü Bey, Emperyalizme sonuna kadar karşı, bağımsız ve kendi kendine yetebilen bir ekonomiden yana görüşlerini her platformda dile getiriyordu.⁴² Bunun yanında Milli Mücadele'de başarının halka ve askere dini motifler yanında milli motiflerin verilmesi ve milli ruhun uyandırılması ile gelebileceğini savunuyordu.⁴³ Buradan hareketle Ali Şükrü Bey, Meni Müskirat Kanunu'nu önerirken, büyük çoğunlukla gayrimüslimlerin elin-

³⁹ Deborah Blum, "The Chemist's War", www.slate.com/id/2245188 (2011-04-19)

⁴⁰ Blum, a.g.m, www.slate.com.

⁴¹ Blum, a.g.m, www.slate.com.

⁴² İsmail Hacıfettahoğlu, *Emperyalizme Karşı Hürriyet Kahramanı-Ali Şükrü Bey*, Atlas Yay, Ankara, 2003.

⁴³ TBMM Gizli Celse Zabıtları, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, C:3, İstanbul, 1999, s.182.

deki sanayi ve ticaret alanına müdahale ederek milli ekonomi ve Türk milleti yaratma arayışı içinde olduğunu göstermektedir. Bu yüzden kanunun uygulanmasında gayrimüslimlerin ayrı tutulması savını kabul etmiyor, tamamen din dışı bir gerekçe kullanarak bu sava yanıt vermektedir. İçki yasağı, dini bir yasak değildir; toplum sağlığını korumayı amaçlamaktadır; bunun için Hıristiyan halkları istisna tutamayız:

“Efendiler, şimdi bir de Hıristiyanlık meselesi mevzubahis oldu. Evvelce Amerika ve Rusya ve son zamanlarda Avustralya gibi Hükûmetler bunu tatbik etmişlerdir. O Hükûmetler, Hıristiyan olmak itibarile, sırf sıhhat-ı umumiye ve sıhhat-ı beşeriyeyi muhafaza için şöyle bir kanun tatbik ettiği halde kendi milletimizi muhafaza için koymak istediğimiz bir kanunda tebaamız olan Hıristiyanları niçin ayıralım? Kanunun tatbikini sıhhat-i umumiye nokta-i nazarından istiyoruz, Hıristiyanların bu husustaki şikâyetleri dinlenemez”(abç).⁴⁴

Ali Şükrü Bey, yasayı gayri-müslimlerin hegemonyası altında olan iktisadi alana müdahale araçlarından biri olarak düşünmektedir. Gayrimüslimlerin elinde olan ekonomik kaynağa müdahale etmek gerekçeleri de yasağın kabul edilmesinde etkili olmuştur:

“Memlekette yüz yirmi milyon kilo meşrubat sarf olunuyormuş, 120 milyon kılunun Rum ve Ermenilerin cebine verdiği para ... Fevzi Paşa Hazretleri geçenlerde bilmünasebe demişlerdi ki, berayi teftiş Erzurum'a gittiğim zaman, Erzurum halkının ileri gelenleri, memlekette işret istimalinin harpten evvelki zamana nazaran iki misli olduğunu söylemişlerdi. O vilâyette birçok nüfus zayi olduğu halde! ... Tahkikat icra ettim. Gördüm ki, üç tane Rum bunu yapıp satıyor. Rica ederim. Zannederim ki, (İbranos)zadelerin Ermenistan için istikraz yaptığını gördünüz. Yunanistan'ı da yükselten bizim verdiğimiz paralardır. Maliye bir milyon kazanacak diye birçok insanın hezale uğraması pahasına olarak bize açıkça düşmanlık eden Hıristiyanların cebine laakal on milyon lira para girecektir”.⁴⁵

Ali Şükrü Bey, azınlıkların alkol üretimi ve ticaretinden dolayı iktisadi yönden Müslümanlara göre üstün olduğunu, yasak dışında bırakılırlarsa uçurumun büyüyeceğini söylemiştir. Ali Şükrü Beyin kafasında alkol yasa-

⁴⁴TBMM, ZC, 13.9.1336, s.117.

⁴⁵ TBMM, ZC, 13.9.1336, s.117.

ğı, bu uçurumu ortadan kaldırmak için toplumsal/ekonomik işbölümüne önemli bir müdahale aracıdır.⁴⁶

4. Takrir Yasalaşıyor

Takririn aciliyet arz ettiği kabul edilerek hemen Adliye, Maliye, Sıhhiye ve Şer'îye encümenlerine havale edildi. Komisyonlarda takririn görüşülmesi tamamlandıktan sonra 17 Mayıs 1920 tarihinde Mecliste görüşülmesine başlandı.⁴⁷

Oturuma encümen raporlarının okunmasıyla başlandı. Encümen raporlarında, Sıhhiye ve Şer'îye Encümeni yasağa taraftarken, Adliye ve Maliye Encümeni karşı çıkıyorlardı. Encümenlerin görüşleri ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde her birinin görüşünün ve gerekçelerinin farklı olduğunu görmekteyiz. Bu durum bizlere hükümetin encümenlere hâkim olmadığını, farklı siyasal çizgilerin ağırlığının olduğunu göstermektedir.

Adliye Encümeni'nin mazbatasında, mevcut ceza kanununun 265. maddesinde zaten bir yasaklamanın bulunduğunu, ayrıca bir kanun çıkarmaya gerek olmadığı ifade ediliyordu. Adalet Komisyonu, teklifi ülkenin içinde bulunduğu durumu göz önünde bulundurarak, şartlar normale döndüğü bir zamanda görüşülmek üzere reddine karar vererek diğer komisyonlara havale etti. Sıhhiye Encümeninin mazbatasında ise, alkollü içeceklerin saymakla bitmeyen zararları sayıldıktan sonra, takririn lehinde görüş bildirdi. Maliye Encümeni ise açıkça kanuna karşı tavır almıştır⁴⁸. Özellikle içki ithalinin gümrük vergisine tabi olması sonucu devletin kaybının büyük olacağı hususu üzerinde durulmuştur. Son olarak okunan Şer'îye encümeni mazbatası ise bekleneceği üzere tam olarak takririn lehinde tavır almıştır. Şer'îye encümeni zaten müderrisler ve hocalar tarafından tanzim edilmiştir.

Komisyonlarda görüşüldükten sonra takrir 12 Temmuz 1920'de Meclis gündemine alındı. Takrir hakkında Maliye Vekili Hakkı Behiç Bey ile takrir sahibi Ali Şükrü Bey arasında usul konusunda karşılıklı atışmalar oldu. Görüşmeler takrir metninin çoğaltılarak mebuslara dağıtılmadığı gerekçeyle tıkandı. Bu usul eksikliğinin giderilmesi için Heyet-i Vekile tarafından tekrar değerlendirilmesine ve daha sonra ele alınmasına karar verildi.⁴⁹ As-

⁴⁶Onur Karahanoğulları, *Birinci Mecliste İçki Yasağı*, www.ankara.edu.tr/politics, Ankara, 2007, s.39.

⁴⁷ TBMM, ZC, 17.5.1336, s.329 vd.

⁴⁸ TBMM, ZC, 17.5.1336, s.330-331.

⁴⁹ TBMM, ZC, 12.7.1336, s.247.

lında bu durum hükümetin açıkça takrime karşı tavır alamamasından dolayı geciktirme taktiğidir.

Takrir Heyet-i Vekile tarafından değerlendirildikten sonra Meclis genel kuruluna 15 Temmuz 1920 tarihinde tekrar getirildi. Önerinin görüşülmesi esnasında Maliye Vekili Hakkı Behiç Bey, devlet gelirleri ve bu sektörden geçimini sağlayan halk kesiminin gelirleri açısından önerinin reddini istedi. Daha sonra söz alan Saruhan Mebusu Şevket Bey ve Ferit Bey (Tek), Hakkı Behiç Bey'i destekleyen konuşmalar yaptılar. Ferit Bey, kanunun Muvazene-i Milliye (Bütçe) Komisyonundan geçmediğini, anlaşmaya dayalı bir resmin kaldırılması söz konusu olduğu için önerinin bu komisyonda görüşülmesi gerektiğini ileri sürdü. Bunun üzerine önerinin görüşülmesi 12 Ağustos tarihli oturuma ertelendi.

Ağustos celseleri oldukça hararetli ve uzun sürmüştür. Lehte ve aleyhte çok söz isteyen olmuş; bunun üzerine Meclis başkanı herkese söz hakkı verirse görüşmelerin günlerce süreceğini söyleyerek kurra usulüne başvurdu. Görüşmeler daha öncekiler gibi tekrar karşılıklı atışmalarla devam etti. Bazen tartışmalar öyle kınacı ve hakaret derecesine varıyordu ki, Meclisteki gergin ruh durumundan rahatsız olduğu için görüşmelerin 13 Eylül 1920 tarihine ertelenmesine karar verildi. Ancak takririn lehinde olanlar bu erteleme kararını "takrir rafa kaldırılacak" iddiası ile "parlamento dalaveresi" olarak nitelendirmişlerdir. 12 Ağustos 1920 tarihindeki görüşmelerde meclisteki gruplaşmaların, siyasal konumlanmaların belirginleştiğini görmekteyiz. Aslında bu durum daha önce encümenlerdeki kadrolaşmalarda da ortaya çıkmıştı.

13 Eylül 1920'de başlayan görüşmeler oldukça uzun, heyecanlı ve gergin geçti. Takrir için 146 mebus oturumlarda hazır bulundu ve çok sayıda mebus da söz aldı.⁵⁰ Ancak asıl tartışmalar yasağa karşı sert bir muhalefet gerçekleştiren Maliye Vekili Ferit Bey ile takrir sahibi Ali Şükrü Bey arasında geçmiştir.⁵¹ Maliye Vekili Ferit Bey ile Ali Şükrü Bey arasındaki tartışmalar oldukça sert geçmiş; hakarete varan söz düellosu olmuştur. Olayın canlı şahitlerinden Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, bu tartışmanın ayrıntılarına ve şiddetine anularında değinmektedir:

"Meclis açılalı dört ay olmuştu. Böyle bir yasağa karşı olanlar vardı. Özellikle Maliye Bakanı Ferit (Tek) Bey çok uzun, açık yürekli, açık sözlü,

⁵⁰ Aynı gün Men'i Müskirat Kanunu hakkındaki takrir ile birlikte Halkçılık Bildirgesi de Meclise sunulmuştur.

⁵¹ TBMM; ZC, 13.9.1336, 100-120.

herkesin anlayacağı dilde bir konuşma yaparak böyle bir yasanın uygulama olanağı bulamayacağını, buna polis yetişmeyeceğini, birçok evin gizli meyhane olacağını, oysa bütçenin paraya gereksinmesi olduğunu, bunun Amerika'da bile uygulanamayacağını, Bolşevik Rusya'da da yasaklanma düşünülmüş ise de uygulama olanaksızlığı yüzünden vazgeçildiğini uzun uzun anlattı. Kendisiyle Ali Şükrü Bey arasında çok sert ve hakarete varan söz düellosu oldu. Sarıklı hocalar kürsüye doğru yürüdüler. Aslında çok kibar, nazik ve yumuşak bir zat olan Ferit Bey hiç korkmadı, yılmadı, hepsine gerekli yanıtları verdi. Ben dinleyici locasına çıkan merdivenin tahta basamağında Ferit Bey'e bir şey olacak diye üzülüp titriyordum... Ferit Bey'e bir şey olmadı".⁵²

Maliye Vekili Ferit Bey bağlamında takrire karşı olanların görüşlerini kısaca maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz:

a. Mali Kayıp:

Takrire karşı çıkanlar kendilerini taassuptan kurtarmak için kanuna doğrudan karşı çıkmamışlar; fakat kanun doğuracağı mali olumsuzluklara dikkat çekmişlerdir⁵³. Bunlardan Maliye Vekili Ferit Bey, müskiratın kendisine karşı çıkmadığını; fakat resmini müdafaa ettiğini söylemek zorunda kalmıştır: *"Efendim, müskiratın; kendisini değil, fakat resmini müdafaa etmek için şuraya çıktım".⁵⁴*

Ferit Bey, Alkollü içkilerin yasaklanmasının büyük vergi kaybına yol açacağını, buradaki kaybın bütün topluma yayılacağını ve adaletsiz bir durumun ortaya çıkaracağını savunmaktadır. Özellikle bütçenin açığı yirmi milyon lira iken böyle bir yasakla bir milyon lira daha kayba uğrayacağını, dolayısı ile bütçe makasının daha da açılacağı iddia etmiştir:

"Evvet tekrar ediyorum ki bunun kabiliyeti tatbikiyesi olmadığı halde bir mükellefiyeti lâğvedeceğiz. Bütçenin bir milyonunu heba etmekten başka bir şey yapamayacağız. Heyeti âliyenizle beraber ne kadar görüşsek, yine

⁵² Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, *İlk Meclis-Millî Mücadele'de Anadolu*, İstanbul, 1990, s. 92-93; Velidedeoğlu, yasaya karşı olan mebusların IV. Murat dönemini hatırlatan şiirler söylediklerini anlatmakta ve bir tane de örnek vermektedir: *"Humler şikeste, câm tehîy, yok vücut-ı mey; Ettin esir-i kalve bizi hey zemâne hey!"*. Yani *"Küpler kırılmış, kadehler boş, içkiden eser yok; hey zemâne, bizi kalvenin esiri kıldın"* (Velidedeoğlu, a.g.e, s.144-145).

⁵³ Yalnızca Ferit Bey değil, yasak aleyhinde konuşanların hepsi, dinen yasaklanmış olan bir şeyin savunulduğu izleniminden kurtulmak için konuşmalarına içkiye karşı olduklarını belirterek başlamak zorunda kalmışlardır. Kısaca taassuptan kurtulmak istemişlerdir. Anadolu'da Yenigün, taassup korkusunu *"Bütün mebuslar kaşı çıkmadı; karşı çıksalardı dinsizlikle itham edileceklerdi"* ifade etmektedir (Anadolu'da Yenigün, 17.9.1920)

⁵⁴ TBMM, ZC, 13.9.1336, s.113.

her tarafta rakı içildiğini, her tarafta müskiratın istimal edildiğini... Yine her tarafta aynı suretle bu seyyiatın irtikâp ve tatbik edildiğini göreceğiz. Bununla beraber maalesef, zaten rahnedar olan bütçenin içinde bir milyon liralık açık göreceksiniz.”⁵⁵

Ferit Bey, Alkollü içkilerin kullanımına, üretimine ve dağıtılmasının yasaklanmasına karşı dururken alkollü içkilerin ithaline karşı çıkmakta ve yasaklama değil vergi artışı önermektedir.⁵⁶

Ali Şükrü Bey, içki yasağının yalnızca dinen değil toplumsal yapıdan kaynaklanan bir yasak olduğunu söyledikten sonra mali konudaki eleştirilere cevap vermiştir. Eğer tahrir yasalarsa Maliye Vekilinin söylediği gibi bir mali kaybın olmayacağını ve vergi kaybının pek önemli olmayacağını, toplum sağlığının mali kayıptan daha önemli olduğunu söylemiştir:

“Bütçenin açığını tamamilen kapatmadıktan başka ancak yirmide birini kapatabiliyor. Maliye Nazırı Beyefendi yirmi milyon lirayı, daha doğrusu on dokuz milyon lirayı her nereden bulacaksa, lütfen bir milyon lirayı da oradan bulsunlar, memleketin nüfusunu, sıhhatini muhafaza buyursunlar”⁵⁷

b. Uygulanması Mümkün Olmayan Bir Kanun

Yasanın aleyhinde olanlar alkollü içkilerin toplumsal hayat üzerindeki olumsuz etkilerini kabul etmekle beraber, bu kanunun uygulanmasının mümkün olamayacağını iddia etmişlerdir. Aleyhtekiler, daha önce Meclisi Mebusan'da da benzer bir yasa çıkarıldığını, fakat uygulama kabiliyeti bulunmadığını, bu yüzden de yasanın uygulanmayacağını, uygulanmak istense bile yeterli zabit ve bütçenin olmadığını iddia etmişlerdir:

“Gerek Avrupa'da olsun, gerek memleketimizde olsun veya başka memleketlerde olsun, müskiratın muzır olduğuna kani olmayan mevcut değildir. Maatteessüf müskiratın istimalini menetmek hususunda herkesin kanaati mütehalliftir. Tekrar ediyorum ki, efendim, meselenin ruh ve esası hakkında ihtilâfî efkârımız yoktur. Bugün meselenin kabil olduğunu ispat buyurunuz, bendeniz de sizinle beraber meni müskirati kabul edeceğim ve kabulüne taraftarım. Fakat, maalesef meselenin tatbikine imkân mevcut olmayacak ve nihayetinde iktisadi ve mali birtakım zararları ihtiyar etmekle kalacağız...”⁵⁸

⁵⁵ TBMM, ZC, 13.9.1336, s.117.

⁵⁶ TBMM, ZC, 13.9.1336, s.118.

⁵⁷ TBMM, ZC, 13.9.1336, s.120.

⁵⁸ TBMM, ZC, 13.9.1336, s.115.

Uygulama güçlüğüne ve araç yetersizliğine vurgu yaptıktan sonra Ferit Bey, kolluk örgütü içindeki alkol alışkanlığına dikkat çekmiş ve bu yüzden de zaafiyet yaşanacağını iddia etmiştir:

*"Efendiler, acaba bu teşkilât içerisinde bilir misiniz ki, müskirat istimalini son derece itiyat haline getirmiş adamlar vardır. Bu itiyata alışmış adamlarla inzibatın tamamile temini ve bu tarzda mevcut bulunan adamlarla müskirat istimal edenlerin takip ve tetkik edilebileceğini tasavvur eder misiniz?"*⁵⁹

Ali Şükrü Bey, yasağı uygulama için araçların yetersiz olduğu iddialarına oldukça sert yanıt vermiş ve uygulama zaafiyeti duyan hükümetin çekilmesi gerektiğini söylemiştir.

*"Sonra meselede en ziyade aleyhdarların nokta-i istinadı; kabiliyeti tatbikiyesi yoktur demeleridir. Bu nokta, bilhassa bir Hükümet memuru için, kabiliyeti tatbikiyesi yoktur demek; bir dereceye kadar züldür, tatbik edemeyen çekilir."*⁶⁰

Ali Şükrü Bey, uygulama konusunda halkın destek vereceğini ve gönüllülerle bile uygulanabileceğini ve halkın yasanın bekçisi ve uygulayıcısı olacağını söylemiştir.⁶¹

c. Azınlıklar ve Yabancı Subaylara Uygulanamaz

Yasanın kimlere uygulanacağı hususu üzerinde önemli tartışmalar olmuştur. Özellikle yabancı subaylar ve azınlıkların dinlerinin alkolü yasaklamadığı, alkolün de onların kültürlerinin bir parçası olduğu bu yüzden onların uygulama alanı dışında bırakılması gerektiği iddia edilmiştir.

Gayri Müslimlerin yasak kapsamı dışında bırakılması önerisine karşı Ali Şükrü Bey, bu yasağın tamamen dini gerekçelerle önerilmediğini, kamu sağlığını korumak için önerildiğini, aynı zamanda Hıristiyan devletlerce de yasaklandığını söylemiştir.⁶² Ayrıca bu iddiaya yalnızca yasağa taraftar olanlar değil yasağa karşı olanlardan da tepki gelmiştir. Maliye Vekili Ferit Bey, gayrimüslimlerin yasa kapsamı dışında bırakılmasını şiddetle eleştirmiş ve böyle bir ayrıcalık yapılırsa Müslüman ahalinin haklarının da gasp edileceğini savunmuştur:

⁵⁹ TBMM, ZC, 13.9.1336, s.115.

⁶⁰ TBMM, ZC, 13.9.1336, 118.

⁶¹ TBMM, ZC, 13.9.1336, 119.

⁶² TBMM, ZC, 13.9.1336, 119.

"Bazı arkadaşlarımız diyorlar ki: Bunu yalnız ahali İslamiye hakkında tatbik edelim, ahali Hıristiyaniyenin vezai fi diniyeleri esnasında istimaline mecbur oldukları bazı nevi müskirata müsaade edelim. Bu suretle müsaade etmek, millet sairenin cebine yeni bir menfaat ve yeni bir kâr temin etmektir. maalesef İslâmın cebinden çıkacak bir kârı, onlara teminden başka bir şey değildir. Binaenaleyh bu suretle tefrik katiyen doğru değildir".⁶³

d. Yasa Modern Dünyada Verilen Muadilleri İle Karşılaştırılmaz

Yasa karşıtları, Yasayı Amerika ve Rusya ile kıyaslamının yanlış olduğunu, ekonomik, siyasal, toplumsal ve dini yapımızın tamamen farklı olduğunu söylemişlerdir.⁶⁴ Her iki ülkede de yasağın sadece girişimden ibaret kaldığını; üstelik Amerika örneği bağlamında, sırf seçimlere yönelik popülist bir girişim olduğunu iddia etmişlerdir:

"Amerika'nın bazı memleketlerinde bunu yapmağa teşebbüs etmişlerdir. Fakat maatteessüf intihabat entrikaları dolayısı ile o mesele bu gün intihabat meselesi şeklini almış, müteşebbisler, ahaliye kendini beğendirmek istemişlerdir. Arayı Umumiyyeye, sihhati umumiyyeye bu kadar muzır olduğu halde, bendeniz çok korkuyorum ki, o muhtelif Amerika memleketlerinden vaktiyle bunun menini kabul edenler de, maalesef, kazanamayacaklardır. Bunun aynı zamanda Bolşevizm sahasında yani Rusya sahasında menine teşebbüs edilmişti.. Rusya'da menine teşebbüs edildiği sırada orada bulunuyordum ve bu men edilmek arzu edildiği halde, yine katiyen meni inkânı ve ihtimali olmadığını gördüm."⁶⁵

Bu iddialar karşısında Ali Şükrü Bey, iddia sahiplerini kulaktan duyma sözlerle hareket etmekle suçlayarak Amerika'da ve Rusya'da fiilen yasağın uygulandığını söylemiştir:

"Efendiler; Ferit Beyefendi buyurdular ki; bazı memleketlerde, bazı teşebbüsat yapılıyor. Teşebbüsat değil efendiler, fiiliyat. Amerika sureti katiyede bunu menetmiştir ve bu gün bizim limanlarımıza gelen Amerika gemilerine gidiniz, sudan başka hiç bir meşrubat bulamazsınız. Bulduğu takdirde her türlü cezaya razıyım..."⁶⁶

Eleştirilere ve takrire karşı çıkanlara teklif sahibi Ali Şükrü Bey tek başına cevap vermiş ve hepsini tek tek çürütme konusunda başarılı olmuştur. Takririn maddeleri üzerinde tek tek tartışmalar yapılmış ve bunun sonucunda

⁶³ TBMM, ZC, 13.9.1336, s.115.

⁶⁴ TBMM, ZC, 13.9.1336, s.113.

⁶⁵ TBMM, ZC, 13.9.1336, s.114.

⁶⁶ TBMM, ZC, 13.9.1336, s.117-118.

her türlü sarhoşluk veren madde de yasak kapsamına alınmış⁶⁷, ağır cezai hükümler öngörülmüş ve tıbbi istisna getirilmiştir. İsim okunarak yapılan oylamada oylar 71'e 71 eşit çıkmış ve Meclis İkinci Başkanı Vehbi Efendi'nin oyu tekliften yana olduğu için içki yasağını getiren taktırir yasalaşmış ve 22 numaralı yasa olarak Düstur'daki yerini almıştır.⁶⁸ İşte bu durum bile kanunun ne kadar kıl payı geçtiğinin ve uygulanma şansının az olduğunun bir göstergesidir⁶⁹. Meclise geldikten dört buçuk ay sonra yasalaşan içki yasağı, derhal telgrafla vilayetlere gönderilmiş ve 28 Şubat 1921'de de Ceride-i Resmîye ile ilan edilmiştir.

Hükümet kanunun çıkmasını engelleyemeyince bir yıl kadar bir süre beklemiş ve kanunda değişiklik önerileri getirmeye başlamıştır. İçki yasağını hafifletmeye yönelik bu değişiklik önerileri reddedilmiştir. Bunun üzerine 1 Şubat 1923'te kanun uygulamaya konulmuştur. Oldukça kısa bir sürede birçok tutuklama gerçekleşmiştir. Bunun üzerine hükümetten af önerileri gelmiş fakat bu da reddedilmiştir. Son çare olarak hükümet toplu af değil de tek tek af yöntemine başvurmuştur.⁷⁰

Hükümetin yasağı uygulamamak için son girişimi de İstanbul'da yasağı erteleme girişimidir. Dönemin Maliye Vekili Hasan Fehmi Bey, 24 Mart 1923 tarihinde Men'i Müskirat Kanunu'nun uygulanmasında güçlüklerle karşılaştıklarını, kanunun yapılacak olan Lozan Barış Anlaşması'ndan sonra uygulamaya konulmasını teklif etti. Hasan Fehmi Bey'in erteleme gerekçeleri şunlardı:

1. İstanbul'da hala yabancı işgal kuvvetlerinin bulunması ve işgal altındaki yerlerde yasaların uygulanamaması

2. İstanbul'da yoğun bir şekilde azınlıkların bulunması ve bunların da işgal kuvvetlerinden destek alması. Bunları bastıracak ve uygulayacak yeterince kolluk gücünün bulunmaması

3. Sadece İstanbul'u hariç tutup ülkenin diğer kısımlarında yasayı uygulamak ülkenin bütünlüğü açısından zararlı bir durumdur. Aslında genel bir erteleme yapılmalıdır; ancak hiç olmazsa İstanbul'da uygulama sonraya bırakılmalıdır.

⁶⁷ Afyon gibi uyuşturucu maddeler yasak kapsamına alınmıştır (TBMM, ZC, 13.9.1336, s.123).

⁶⁸ TBMM, ZC, 13.9.1336, s.137; Siyasal iktidar yanlısı Anadolu'da Yenigün gazetesinin haberine göre, aslında ilk oylamada 3 oy farkla taktırir kabul edilmiştir. Ancak bazı oyların usulsüz kullanıldığı gerekçesiyle oylar yeniden sayılmış ve üç oy iptal edilerek lehte ve aleyhte oylar eşitlenmiştir (Anadolu'da Yenigün, 17.9.1920)

⁶⁹ Mıstroğlu, a.g.e, s.104-105.

⁷⁰ Afılar için bkz: Karahanoğulları, a.g.e, s.86-92.

4. Maliye Vekaletinin gelirlerinin büyük bir kısmı gidecektir. Maliye açık verirken böyle bir kayıp içinden çıkılmaz bir hal alacaktır.⁷¹

Teklif gizli celsede görüşüldü.⁷² Bu celselerde ki tartışmalar yasa hakkındaki son tartışmalardır. Ali Şükrü Bey ve yasanın uygulanmasından yana olan mebuslar erteleme kararına şiddetle karşı çıkmışlar ve hükümeti uygulama zafiyetinden sorumlu tutmuşlardır. Ali Şükrü Bey, hükümeti idare-i maslahat (baştan savma, hafife alma) ile suçlamış, bunun bir zihniyet meselesi olduğunu söyleyerek hükümeti istifaya çağırılmış ve erteleme kararını alçaklık olarak nitelendirmiştir.

"Efendiler, İdare-i maslahat pek çirkin bir şeydir. Hükümet zerre kadar bunun yasaklanmasına taraftar değil, hatta kullanılması taraftarıdır. Bu yüzden daha meclisin yanında Paşanın evini yanında meyhaneler var, kimse bir şey yapmıyor. Jandarmayı suçluyor. Yanında meyhane var dokunmuyor... Acaba kanunu uygulayamayız diyenlere sormalı işgal kuvvetleriyle bu meseleyi görüşmüşler midir? Yabancı askerler, kendi sefarethanelerinde, gemilerinde kışlalarında kendilerine has gazinolar yapsınlar ve bizimkilerin girmesini yasaklasınlar. Zaten o yerlerin dokunulmazlığı vardır. Eğer bize savaş ilan ederlerse etsinler şerefle karşılarız. Bundan kaçmak züldür. Gelecek rüsûmu da istemeyiz. 'Şu meclisten bu kanunun adem-i tatbiki hakkında bir karar çıkarsa rica ederim nesli beşerin hezali bahasına velev ki iki milyon lira da olsa rüsûm almayınız. Züldür".⁷³

Nihayetinde 24 Mart 1923 tarihli gizli celse görüşmeleri sonucunda Meni Müskirat Kanunu'nun uygulanmasının ertelenmesi ya da İstanbul'da uygulanmasından vaz geçilmesi konusunda ki bireysel teklifler reddolunurken, Heyet-i Vekile'ye bu kanunun barış anlaşması yapılan dek İstanbul'da uygulanmasının tehir edilmesi konusunda izin verilmiştir.⁷⁴

Gizli celsede Men'i Müskirat kanunu üzerindeki tartışmalar ve sarf edilen sözler Ali Şükrü Bey'in son sözleri olmuş; çünkü kendisi siyasi bir suikasta uğramış ve hayatını kaybetmiştir. Böylece bütün dikkatler Ali Şükrü cinayet üzerine toplanmış ve yasak da kadük bir şekilde 1924 yılına kadar devam etmiştir. 9 Nisan 1924 tarihli 202 sayılı kanunla yasak yerine izin alma sistemi getirilmiş ve 22 Mart 1926 tarihli 790 sayılı İspirto ve Meşrubatı Küüliye İnhisanı Hakkında Kanun ile de tamamen yürürlükten kaldırılmıştır.

⁷¹ TBMM, GCZ, s.196.

⁷² TBMM, GCZ, 196-210.

⁷³ TBMM, GCZ, 198-199.

⁷⁴ TBMM, GCZ, 209-210.

Sonuç

Yasa 1920 yılı Eylül ayında hükümet üyelerinin bütün karşı çıkışlarına ve Meclis tarafından kabul edilmiş olmasına rağmen yalnızca 2 ay uygulanabilmiştir. Başka bir ifadeyle yasa, uluslararası muadillerinin aksine etkili olamamış; yaygın bir siyasal iktidar ve kamuoyu desteği alamamış ve güçlü bir şekilde uygulanamamıştır. Kısacası kadük muamelesi görmüş bir yasadır. *Anadolu'da Yenigün*'ün ifadesiyle "Tülû'suz Kanun" (Doğmamış Kanun) olmuştur.⁷⁵ Burada sonuç yerine "Yasa niçin kadük kaldı?" ya da uygulanamadı? sorusunun cevaplandırılmasının daha yerinde olacağı kanaatindeyiz.

İlk olarak, yasa teklifinin İkinci Grubun lideri Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey'den gelmesi dolayısıyla İkinci Grubun yani muhalefetin zaferi olması neticesinde hükümet tarafından tam olarak benimsenememesidir. Henüz Birinci ve İkinci Grup adında net siyasal konumlanmalar ortaya çıkmamış olsa da, daha Erzurum Kongresi'nden başlayan bir ayrımlaşma ve saf tutma durumu söz konusudur; yalnızca adı konmamıştır. Meni Müskirat Kanunu görüşmelerinde muhafazakar değer yargılarıyla içki yasağı lehinde bulunan milletvekillerinin büyük bir çoğunluğunun ilerleyen dönemde İkinci Grup üyesi olacaklarını göreceğiz. Nihayetinde bu yasa önerisi siyasal konumlanmaları hızlandırmış, siyasal tavır belirginleştirici ve derinleştirici etki yaratmıştır.

Ülkenin yasa çıktığı zamanlarda işgal halinde olması ve yasayı uygulayacak idari mekanizmaya sahip olmaması da bir diğer nedendir. Bu yüzden yasanın uygulanması iki yıl ötelenmiştir. 11 Ekim 1922 tarihinde Mudanya Mütarekesi imzalanmış ve mütareke hükümlerine göre, İtilaf Devletleri'nin kuvvetleri barış antlaşması imzalanuncaya kadar İstanbul'da kalacaktır. TBMM Hükümeti 5 Kasım 1922 tarihinde İstanbul'un yönetimini ele almış olmasına rağmen mülki idareyi destekleyecek bir askeri kuvvet bulunmamaktadır. Bu nedenle hükümet Meni Müskirat Kanunu'nun uygulanmasının İstanbul'da bir yıl daha ertelenmesi için TBMM'ye teklif sunmuştur.

Bunlardan başka öneme haiz neden olarak da iktidar mensuplarının, üst düzey siyasi kadroların yasağın uygulanmasına taraftar olmaması ve yasayı delmesi sayılabilir. Başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere bu kadrolar yasağa karşıdırlar⁷⁶; hatta bu kadrolar bizzat bu kanunun uygulanmasını en-

⁷⁵ *Anadolu'da Yenigün*, 17.9.1920.

⁷⁶ Mustafa Kemal Paşa, İzmir'in düşman işgalinden kurtulması üzerine, yasağı tanımadığını göstermek için bizzat halk arasında içki içmiştir (Atay, a.g.e., s.348).

gellemişlerdir. Rıza Nur siyasal iktidarı kullananların yasaya karşı tutumuna anularında değinmektedir:

“Millet Meclisi içkiyi yasak etti... Fakat hükümetin takibatına rağmen kati surette önü alınmamıştır. İmbikler toplandı; amma bazı nüfuzlu memurlar hükümetin muhafazası altında bulunan bu imbiklerden bir kısmını alıp evlerine yerleştirdiler. Bunlardan birisi Ankara Polis Müdürü Dilaver, diğeri şimdi Bursa Valisi olan Fatin'dir. Mükemmel rakı çıkarıp iyi ticaret yaptılar. Bunların ikisi de Mustafa Kemal'in gözdeleleridir. Zaten böyle olmasalar meyhanecilik yapamazlardı. Mustafa Kemal'in rakılarını da bunlar yaptılar... Ankara civarında birkaç çiftlik alıp ağniyan oldular”⁷⁷.

Siyasal iktidar mevkiini işgal eden kadroların yasayı uygulama taraftarı olmamalarının nedenleri arasında, başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere Birinci Grubun çoğunluğunun alkol kullanması gelmektedir. Bir başka neden olarak da bu kadroların Batılılaşma prensibine bağlı olmaları ve içkiyi de Batılılaşmanın göstergesi olarak görmelerini sayabiliriz.⁷⁸ Kendilerini aydınlanmacı ve modern olarak nitelendiren bu kadrolar kendilerini muhafazakarlardan ayırmlaştırırken alkolü bir kriter olarak görmüştür. Aslında bu ayırımın Meşrutiyet döneminin parlamentosundan devralındığını düşünebiliriz.⁷⁹

Yasanın kadük kalmasındaki bir diğere sebep de halkın yasak taraftarı olmaması ve yasayı desteklememesinden kaynaklanmaktadır. Rıza Nur'un aktardığına göre, yasak döneminde, ilkel yöntemlerle herkes evinde rakı imalatına devam etmiştir. Genellikle üzüm ve incirden rakı yapılmıştır. Rıza Nur, bu yapılan rakıların çok pahalıya satıldığını hatta bazı insanların sağlıklarından olduklarından bahsetmektedir.⁸⁰

Sonuç olarak, Kurtuluş Savaşı'nın en kritik dönemlerinde böyle bir yasa çıkmıştır ve uygulanmamıştır/uygulatılmamıştır. Ancak her nedense Mecliste önerilen ve sonradan yasalaşan 4. ve 5. tavriler (Milli Muhafız Müfrezesi ve Men'i Müskirat Kanunu) bir mebusun hayatını kaybetmesinde çok büyük öneme sahip olmuşlardır.

⁷⁷ Rıza Nur, a.g.e, s.73.

⁷⁸ Mısıroğlu, a.g.e, s.104-105.

⁷⁹ Karahanoğulları, a.g.e., s. 48.

⁸⁰ Rıza Nur, a.g.e, s.73-74.

KAYNAKÇA

Anadolu'da Yenigün (Osmanlıca)

Ankoğlu, Damar, (1961), **Hatıralarım**, İstanbul.

Atay, Falih Rifki, (1998), **Çankaya**, İstanbul.

Blum, Deborah, (2011), "The Chemist's War", www.slate.com/id/2245188 (2011-04-19)

Çoker, Fahri, (1994), **Deniz Harp Okullarımız 1773**, TTK Yay, Ankara.

Güneş, İhsan, (1997), **Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı**, TİŞ Yay, Ankara.

Hacıfettahoğlu, İsmail, (2003), **Emperyalizme Karşı Hürriyet Kahramanı-Ali Şükrü Bey**, Atlas Yay, Ankara.

Çelikalay, İsmail Şükrü, (1993), **Hilafet-i İslamiye ve Türkiye Büyük Millet Meclisi**, Bedir Yay, İstanbul.

İstikbal (Osmanlıca)

İvrendi Mehmet, İsmail Akbal ve Murat Canitez, (2005), "Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Yıllarında Gazete Reklamları ve Uygulamaları", **SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S:13, 2005, Konya, s. 237-258.

Karahanogulları, Onur, (2007), **Birinci Mecliste İçki Yasası**, www.ankara.edu.tr/karahan/.../menimuskirat.pdf (14.12.2011), Ankara, 2007, s.39.

Karamustafaoğlu, Tuncer, (1978), "Bir Anayasa Yasasının Hikayesi", **A.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl 1978, C:35, S:1-4, s.119.

Karan, Hayrettin, (1957), "Milli Mücadelede Sebilürreşad", **Sebilürreşad**, Şubat 1957, C:X, S:238.

Kekeç, Ahmet, (1994), **Ali Şükrü Bey Cinayeti**, İşaret Yay, İstanbul.

Mısıroğlu, Kadir, (1978), **Ali Şükrü Bey**, Sebil Yay, İstanbul.

Rıza Nur, (1992), **Hayat ve Hatıratım**, İşaret Yay, İstanbul.

TBMM Gizli Celse Zabıtları, (1999), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, C:3, İstanbul.

TBMM Zabıt Ceridesi, (1940) Ankara.

Vakit (Osmanlıca)

Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet, (1990), **İlk Meclis-Millî Mücadele'de Anadolu**, Sel Yay, İstanbul.

Vick Dwight, Elizabeth Rhoades, (2010), **Drugs and Alcohol, Theory, Behavior and Policy**, Jones&Barlett Learning International, Barb News, London.

[www.noliqour.us/liqour/alcohol prohibition history.html](http://www.noliqour.us/liqour/alcohol%20prohibition%20history.html)(10.02.20112).

Yıldırım, Mustafa, (2001) "İslam Hukukunda İçki İçme Suçu ve Cezası", **DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S:XIII-XIV, İzmir.